

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Kaj Løber: Augustenborg Slot. — Axel Lange og Chr. Seeberg: Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren. — Johannes Reiff: Min Bror. — Samleren.

Nr. 4. — 1. OKTOBER 1928. — 5. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond - 30.713.665

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Paa Ratebetaling sælges:

Dame- og Herrearmbaandsuhre

Stueuhre, Grammofoner,

rustfri Knive, Sølvplet o. s. v.

Forlang Tilbud.

Importlageret

St. Kongensg. 81, København K.

Sønderjydsk Maanedsskrift

Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Augustenborg Slot.

Af stud. mag. Kaj Løber.

I Danckwerths store Atlas fra 1652 ¹⁾ staar følgende Optegnelse under Sønderborg Bys Beskrivelse: „ — — — — Af hvem Sønderborg først er blevet bygget er ikke optegnet noget Sted, kun det, at Slottet først er anlagt ved Steffensbull Fjord og senere opbygget paa det Sted, hvor det nu ligger“. Det er et gammelt Sagn, Danckwerth her vil slaa fast, at man først vilde bygge Sønderborg Slot ved Stavnsbøl Færgested, hvor der var Forbindelse mellem Nord- og Sydals. Dengang maa Augustenborg Fjord have skaaret sig længere ind i Landet end nu, op til Bro, videre gennem Miang Dam op til Pæleværk, hvad Stednavnene ogsaa tyder paa. Fladbundede Skibe kunde gaa helt herop, og der kunde være god Anledning til at anlægge en Borg her til Værn imod Venderne; men med Opbygningen af denne Borg er det efter Sagnet ²⁾ ikke gaaet godt: hvad der var bygget om Dagen, laa om Morgenen spredt over hele Pladsen. Til sidst fandt man paa Raad: man bandt en Bjælke om Halsen paa en sort Okse og lod den løbe, hvorhen den vilde. Den løb ud paa Pynten ved den smalleste Del af Alssund, hvor den lagde sig og ikke lod sig drive bort. Man mente nu, at Gud havde ledet Oksen derhen, og derfor byggede man Slottet der. — Andre fortæller, at man bandt et Tørklæde for Øjnene af to Okser; de drev først omkring i nogen Tid, indtil de endelig gik ud i Vandet ved Alssund og standsede paa det Sted, hvor man derpaa byggede det faste Slot ud i Vandet. Mod disse Sagn taler den Kendsgerning, at der aldrig er fundet Rester af den gamle Borg.

Hvor nu Byen Augustenborg ligger, laa i gammel Tid den lille Landsby Stavensbøl (el. Steffensbull). Den omtales først 1271, da en from og rig Kone ved Navn Margrethe, Enke efter Agge Nummesen, skænkede den og Landsbyen Sebbelev til Bispen over Slesvig, der residerede i Schwabsted (Svavsted). De to Landsbyer nævnes i et Dokument fra 1523 ³⁾, der omhandler de biskoppelige Besiddelser. Under Punkt 7 staar: „Als Birk med Byen Stavensbøl, en Deel af

¹⁾ Caspar Danckwerth: Neue Landesbeschreibung der zwey Herzogthümer Schleswich und Holstein. S. 100.

²⁾ Henrik Ussing: Det gamle Als. S. 241.

³⁾ Trap: Statistiske og topographiske Beskrivelse af Slesvig. II. S. 246.

Sebbelaa og noget Gods i Sundeved“. Efter Reformationen tilfaldt Godserne Kronen.

1651 solgte Frederik III Stavensbøl samt 8 Gaarde, 8 Huse, ialt 19 Plove Land, i Sebbelev til Hertugen af Sønderborg Ernst Günther for 1900 Thlr. Hans Bedstefader var Hertug Hans d. Yngre, Kristian III.'s yngste Søn, der efter Moderen Dronning Dorotheas Død 1571 arvede Als, Ærø og Sundeved i Slesvig, Plöñ og i Klosteret Ahrensböck i Holsten. Ved Farbroderen Hans d. Ældres Død 1580 fik Hans d. Yngre af Kongens Arvedel Ry Kloster, det nuværende Glücksburg, (Lyksborg) med dertil liggende Bøndergods. Efter Hans d. Yngres Død 1622 deltes hans Besiddelser mellem hans Sønner, saa Alexander, Ernst Günthers Fader, fik Sydals med Sønderborg Slot. Dette arvede Ernst Günther ved Faderens Død 1627, han traadte i Kristian IV's Tjeneste og lærte her den senere Frederik III at kende.

Efter Købet af Stavensbøl nedlagde Ernst Günther straks Landsbyen og byggede paa Grunden et Slot, som efter hans Hustru, Auguste af Glücksburg, fik Navnet Augustenborg. Det beskrives i Pontoppidans *Theatrum Daniæ*⁴⁾: „Slottets Bygninger er store og temmelig anselige — — — . Indvendig er Gemakkerne fyrstelig møbleret og til Dels prydet med meget kostbare og rige Tapeter. Den bag Slottet liggende Have er ogsaa smuk, især ved de mange 1000 Skridt lange Alleer, som gaar lige fra Slottet ned til det aabne Hav — — — .“ Slottet beskrives ogsaa i Pontoppidans danske Atlas⁵⁾: „Augustenborg — — — er bygget af Bindingsværk, men dog stort, vel indrettet og temmelig anseligt. Gudstjenesten afholdes i det derværende smukke Kapell. Haven er meget smuk, og bag den er i en tæt Skov to lange brede, skønne Alleer anlagt. Foran Slottet ligger en lille Flække paa ca. 50 Huse, hvoraf de fleste beboes af fyrstelige Hofbetjenter — — — .“

Ernst Günther, der allerede fra 1664 fik en aarlig Pension af den kongelige Kasse, blev nogle Aar efter udnævnt til Guvernør paa Als, hvortil hørte en aarlig Indtægt paa 2000 Thlr. Han døde 1689, 80 Aar gammel; hans sidste Aar havde ikke været uden Sorger. Enkedronningen Sophie Amalie ønskede nemlig en Forbindelse mellem Kansleren Griffenfeld og Hertugens Datter Louise Charlotte. Hertugen var ikke glad for denne Forbindelse, men rettede sig dog til sidst efter Hoffets Ønske. Bryllupsdagen blev fastsat; der blev forfattet et stort Brudedigt paa Latin, og 1675 rejste Prinsessen fra Augustenborg med København som Maal; i Korsør⁶⁾ blev hun modtaget af Griffenfeld, men han, den mægtige Mand ved Hoffet, sendte hende tilbage igen. I Augustenborg Slotspark staar tre Ege (die Schwureichen), om

⁴⁾ Pontoppidan: *Theatrum Daniæ*. S. 246. Bremen 1730.

⁵⁾ Pontoppidans danske Atlas VII, S. 495. Kbh. 1781.

⁶⁾ Wolff: *Græve Peder Griffenfelds Levnet*. S. 226—227. Kbh. 1820.

hvilke det paa Egnen fortælles, at under dem skal Hertugen af Augustenborg, der var fortørnet over denne Haan fra Griffenfelds Side, sammen med Hertug Johan Adolf af Plön og Grev Frederik Ahlefeld til Graasten have svoret deres Medvirken til Kanslerens Fald; men at Ernst Günther skulde have haft noget med Griffenfelds Fald at gøre stemples af A. D. Jørgensen ⁷⁾ som aldeles løs Tale, idet han mener

at Hertugen dengang sikkert endnu ikke havde opgivet sine Forhaabninger m. H. t. Datterens Ægteskab; endvidere henlægger A. D. Jørgensen Sammensværgelsen til Lyksborg.

En anden Forklaring paa Egenes Navn findes i en tysk Rejsefører over Als og Sundeved ⁸⁾, der skriver: „Endnu viser man der (i Parken) de tre sikkert 7 - 800 Aar gamle Schwureichen, hvor tre Prinsesser, som Struensee havde forsmaaet, skal have svoret ham Undergang“; men denne Forklaring kan næppe være rigtig.

Ernst Günther havde andre Sorger paa sine sidste Dage. Hans ældste Søn giftede sig med en Barbers Datter fra Kiel, hans næstældste Søn, Ernst August (f. 1660), traadte over til den katolske Kirke, hvad Faderen blev saa fortørnet over, at han gjorde ham arveløs, og ved sin Død 1689 testamenterede han alle sine Ejendomme til sin Gemalinde som uindskrænket Arving. Hun testamenterede Grundejendommen til sin yngste Søn Frederik Wilhelm (f. 1668) og gav

⁷⁾ A. D. Jørgensen: Peder Schumacher Griffenfeld. II. S. 207 og 362.

⁸⁾ Neuer Führer durch Alsen und Sundewitt. S. 35. Sonderburg 1898.

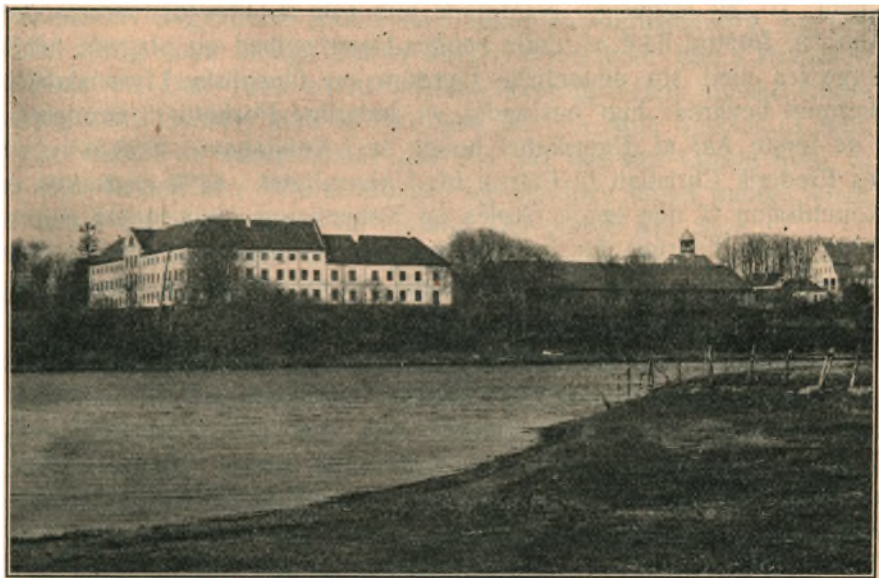
den katholske Ernst August 500 Daler i Aarpenge, hvad han langt fra var tilfreds med, og det blev Aarsagen til en stor Familienstrid; han var nemlig vendt tilbage til den lutherske Kirke, var af Kongen udnævnt til Guvernør over Als og residerede som saadan paa Sønderborg Slot. Man søgte længe at komme til Forlig, men forgæves. Da døde Hertug Frederik Wilhelm 1714, og Ernst August blev Hertug til sin Død 1731.

Efter Ernst August fulgte Christian August, Søn af Frederik Wilhelm. 1725 kom Graasten til de augustenburgske Besiddelser. Christian August døde 1754 og efterlod sig to Sønner Frederik Christian (d. Ældre) og Emil, der blev dansk General.

Det er Frederik Christian d. Ældre, der 1770—76 har bygget det Slot, der staar nu. Han lod det gamle Slot nedrive og et nyt opføre paa Grunden. Det bestaar af en treetages Hovedbygning med to to-etages Sidefløje. Alle Værelserne vender ud imod Parken, og alle Gangene strækker sig langs med Gaarden. Den eneste Undtagelse herfra er Riddersalen, der ligger i Midterfløjens Stueetage med Døre og Vinduer baade til Gaard og Park. I den sydlige Sidefløj boede Hertugen, i den nordlige er Slotskirken, der den Dag i Dag bruges til Sognekirke for Augustenborg By, som før 1776 hørte til Ketting Sogn. Kirken bestaar af et tøndehvælvet Midtskib og to Sideskibe adskilt med Søjler. I den østlige Ende er Alteret med Prædikestolen og Orgelet lige ovenover. Den vestlige Ende af Kirken var forbeholdt den hertugelige Familie, og til Hertugens Plads var der Indgang fra Slottet. Kirken er hvid med megen Forgyldning; den er bygget lige i Overgangstiden fra Rokoko til Klassicisme, hvad der tydeligt ses (Loftets Udsmykning er f. Eks. Rokoko, medens Søjlerne betegner det klassicistiske). Døbefonden, af hvidt Marmor, indvendig prydet med et stærkt forgyldt Bækken, er en Gave fra Kejser Alexander I. af Rusland, der stod Fadder til Hertug Christian Augusts førstefødte, Alexander, født 1821. Kirken er forsynet med et stort Orgel, en Gave fra den sidste tyske Kejserinde, der tilhørte den Augustenburgske Slægt. Kirkebøgerne begynder med 1776. Hofpræsten stod ikke under Provsten og heller ikke under Biskoppen. 1848 maatte han nedlægge sit Embede, og Byens Beboere maatte gaa i Kirke i Ketting. Først 1874 er der igen oprettet et selvstændigt Embede. Af seværdigt i selve Slottet er kun Riddersalen; den er udsmykket med Stukarbejder og med et Relief af den italienske Billedhugger Taddei; det forestiller et romersk Drikkegilde og blev sat op af Hertugen, som vilde vise sine Børn, hvordan man ikke maatte sidde til Bords.

Endelig byggedes lidt senere nede i Parken Palæet af Hertugens Datter Louise. Det brugtes til 1843 som hertugeligt Enkesæde; nu er det privat beboet.

Frederik Christian den Ældre samlede meget Jordegods til Slottet; saaledes meddeler Pontoppidans danske Atlas⁹⁾, at til Slottet hørte (1781) Augustenborg, Gammelgaard, Gundstrup, Rumohrsgaard, Evelgunde, Graasten, Avnbølgaard, Kjelstrup og Aarup; (endvidere tilhørte Rønhave, Kegnæsgaard og Maibølgaard Hertugen). Paa Godserne Augustenborg, Gundstrup, Rumohrsgaard og Evelgunde forvaltedes Retten af Herredsfogeden med 8 Sande- og Synsmænd. Hertugen

havde Patronatsret over Ketting, Asserballe og Tandslet Sogne, til de to sidste som Ejer af Gammelgaard, der indtil ca. 1730 havde været Enkesæde for Hertugfamilien paa Sønderborg. Til Notmark Sogn havde Kongen Patronatsret. Alle fire nævnte Sogne laa under Biskoppen af Fyn (fra 1819 Biskoppen over Als og Ærø).

Hertug Frederik Christian døde 1794 og efterfulgtes af sin Søn, Frederik Christian den Yngre. Han var født 1765 og havde faaet en god Opdragelse. 1783 blev han sendt til Leipzig for at studere; her beskæftigede han sig især med Filosofi, ogsaa Pædagogik optog ham meget. 1785 kom han tilbage, blev samme Aar forlovet og Aaret efter gift med Kronprins Frederiks Søster, Louise Augusta. Det var et politisk Ægteskab, udtænkt af A. P. Bernstorff. I Begyndelsen af 1780erne regnede han det for meget vigtigt at dæmpe fremtidige Arvestridigheder. Hvis nemlig Kronprins Frederik og Arveprins Frederik døde uden Børn, vilde Danmark, Norge og Slesvig gaa i Arv til Prin-

⁹⁾ Pontoppidans danske Atlas VII. S. 494.

sesse Louise Augusta, medens Holsten maatte gaa til nærmeste Arving paa Mandssiden, Frederik Christian af Augustenborg. Men Udsigterne til, at deres Efterkommere kunde arve hele Monarkiet, blev betydelig mindre, da der 1786 fødtes Arveprinsen en Søn, Kristian Frederik (Kristian VIII.) og senere endnu en Søn (Ferdinand) og to Døtre, og denne Linie havde Arveret forud for Louise Augusta. — Hertugen blev kort efter Brylluppet Medlem af Statsraadet. Forholdet mellem Ægtefællerne var ret køligt. A. D. Jørgensen skriver om Louise Augusta¹⁾: „Sit Ægteskab betragtede hun som et Offer for Fædrelandet; Manden forstod ikke at vinde hendes Hengivenhed og plagede hende forgæves med sin pedantiske Lærdom og filosofiske Livsanskuelse; derimod bevarede hun bestandig sit inderlige Forhold til Broderen.“ I de første Aar af Ægteskabet boede de i København. 1788 udnævntes Frederik Christian til Patron for Universitetet. 1790 nedsattes en Kommission til den lærde Skoles og Københavns Universitets Forandring og Forbedring, for hvilken han blev Formand, og det var ham, der var Sjælen i Arbejdet. 1794 døde Faderen, og han blev titulær Hertug.

Ved Siden af sine pædagogiske Interesser interesserede Frederik Christian sig ogsaa stærkt for Litteratur og Digtning. Han hjalp Baggesen til den store Udenlandsrejse 1789, der fik stor Betydning for Digteren, og som han har skildret i Labyrinten (1792). I Palæet i Slots-parken oplæstes og drøftedes Datidens store Digttere, Goethe, Schiller, Wieland og Lessing, og her diskuteredes Kants Filosofi. Baggesen, Grev Schimmellmann og Hertugens Søster Louise deltog i disse Sammenkomster, ved hvilke alle Titler udelodes, og man kaldte sig ved andre Navne: Hertugen hed Timoleon, Louise Augusta Urania, Louise Athene, Schimmellmann Saladin og Baggesen Immanuel. — Ogsaa Schiller har Hertugen understøttet; sammen med Grev Schimmellmann sendte han ham paa Baggesens Tilskyndelse aarligt i tre Aar fra 1791 1000 Rdlr. Schiller, der paa denne Tid var meget syg, blev ved denne Hjælp reddet ud af den fuldstændige Fattigdom.

Hertugens Broder, Christian August, var 1809 blevet valgt til svensk Tronfølger. Da han døde 1810, var der Udsigt til, at Svenskerne vilde vælge Frederik Christian til Tronfølger, og der blev arbejdet stærkt derpaa. Men alt, hvad der skete paa Augustenborg, blev af Hertugindeu bragt videre til Frederik VI, som ogsaa var paa Tale som svensk Tronfølger, og som derfor modarbejdede Hertugen paa alle mulige Maader. Ingen af dem blev imidlertid valgt; Bernadotte blev svensk Tronfølger.

¹⁾ Dansk biografisk Lexikon, X. S. 404.

Frederik Christian døde 1814 og efterfulgtes af sin Søn Christian August (f. 1798), den fra 1848 kendte „Oprører“. Hans Søster, Caroline Amalie, var gift med den senere Kristian VIII af Danmark. Han havde et stort og kostbart Hestestutteri paa Augustenborg Slot; 1836 var der 60 Fuldblodsheste i de hertugelige Stalde.

Her skal ikke omtales, hvorledes Hertugen og hans Broder, Prins Frederik af Nør, stillede sig til den slesvig-holstenske Bevægelse. Straks ved Oprørets Begyndelse maatte han flygte fra Augustenborg, og han vendte aldrig mere tilbage. Efter Krigen underskrev han i Frankfurt am Main 30. Dec. 1852 en Affindelseserklæring. Den danske Krone overtog hans Godser, mod at Hertugen fik 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Specier (3 Mill. Rdlr.). Blandt de dansksindede paa Als var der stor Glæde over, at han efter Krigen ikke vendte tilbage, og der blev digtet mange Viser om ham i den Anledning. Se Ussing: Det gamle Als, Side 17.

Under Krigen 1848—50 brugtes Augustenborg Slot som Lasaret; fra 1850—64 var det Kaserne, hvad det ogsaa var i Begyndelsen af den tyske Tid. Under Krigen 1864 var det igen Lasaret, og paa Augustenborg Kirkegaard findes Grave af Soldater, der døde her, ligesom der for et Par Aar siden rejstes en Mindesten i Parken for en norsk Militærlæge, der døde paa Slottet. Linden, der staar midt i Slotsgaarden, blev plantet efter Krigen 1870—71 til Minde om Sejren over Frankrig (die Siegeslinde). 1878 blev Slottet indrettet til Kvinde-seminarium, hvad det var til 1919, da det blev forladt, og siden har det staaet tomt. Det ejes af den danske Stat.

Hertug Christian August bosatte sig paa sit Gods Primkenau i Schlesien; her døde han 1869. Hans Søn Frederik Christian blev Fader til Auguste Victoria, der 1881 blev gift med Kejser Wilhelm II.

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

Paa Heden vokser Bævreaspen mest som smaa Purrer eller som enkelte svage, fodhøje Skud, i Krattene ser man store Buske eller smaa Træer af den, medens den paa gunstig Jord i Skovene kan blive et ret anseligt Træ.

Pteridium aquilinum — Ørnebregne. Denne vor største Bregne vokser mest i Krat og Hegn, i Stenstrøninger o. l. Steder paa Heden. Den har underjordisk, krybende Stængel og skyder derfra enkeltvis staaende Blade, der under gunstige Forhold bliver mandshøje. Navnet Ørnebregne

kommer deraf, at man i en overskaaren Stængel eller Bladstilk faar at se en af Karstrængene dannet Figur, der ikke saa lidt minder om en flakt Ørn, saaledes som den ses i Kejsernes Vaaben, i ældre Dage kaldtes Bregnen derfor ogsaa Kejservaaben og Flakt Ørn. Naar der i ældre Skrifter tales om Bregne som en bestemt Plante og ikke som en Fællesbetegnelse for en hel Plantegruppe, menes gerne Ørnebregne. Vi finder i Tilknytning hertil Navnet Bræn i visse Dele af Sønderjylland. Endvidere kaldes den her efter Voksestedet: Skovbrejner, Kratbrejner, Heebrejner. Desforuden har man ment, at Hugorme og andet Kryb holdt til under Bregnerens Løv, derfra stammer Navnene Hogwormkål og Snogblaj.

Salix repens — Krybende Pil ogsaa ofte kaldet Sandpil, hos Befolkningen dog mest kendetegnet ved Navnet Gråris. I det hele taget har denne lille Busk en rig Mangfoldighed af Navne, som skyldes dens Forekomst paa forskellige Lokaliteter: Hede, Mose og Klit, dens Forskelighed i Voksemaade eller dens Variation i Bladenes Udseende. Man har Former, som bliver meterhøje Buske med forholdsvis store Blade, andre, der ligger næsten ganske henstrakte langs ad Jorden, og man har Former med graagrønne Blade, mens andre Typer har sølvglinsende Løv. Af de kendteste Navne udover de foroven anførte skal nævnes Hvideris, Klitpil og Sølvpil.

Vaccinium — Bølle. Alle Bøllearterne har deres Udbredelse paa Humus og Sandjord, hvad enten dette nu er paa Heden, i Mosen, i Skoven eller paa Morbund, men de fordeler sig noget forskelligt, saaledes at *V. uliginosum*, Mose-Bølle særlig holder til i Moserne, *V. myrtillus*, Blaabær-Bølle særlig i Skove og Krat og *V. vitis idæa*, Tyttebær-Bølle især forekommer paa Heden. Navnlig de to sidste bærer meget velsmagende Bær, som anvendes i betydelig Grad i Husholdningen baade i By og paa Land, men Mosebøllens Bær kan dog ogsaa nydes. Blaabær spises raa med Mælk eller Fløde til, eller de tørres, for især i Vintertiden at benyttes til Blaabærsuppe, hvorimod Tyttebær særlig bruges til Fremstilling af et fortrinligt, kraftigsmagende Syltetøj.

Vore Heder kan paa langt nær ikke forsyne det hjemlige Marked med disse Bærsorter, vort Forbrug af Tyttebær dækkes derfor i det væsentlige ved Indførsel fra vore nordlige Naboer.

Blaabær kaldes i Sønderjylland Blåbber eller Blobber. I Angel kaldes Bærrerne Byllebær. Mosebølle kaldes Vild Blåbber og Skindtryter, medens Tyttebær enten beholder sit Navn fra Rigsmaalet eller antager Navne som Krøs, Krøsbær, Krøsbærris og Krøsenbær, der tydeligvis har Forbindelse med det tyske Kronsbeere.

Blaabær er et meget sundt Næringsmiddel og anvendes tillige i Medicinen. En Skefuld usødt Blaabærsaft før hvert Maaltid er af mange Sukkersyge prøvet som et probat Middel til at holde Sygdommen om ikke

helt borte, saa dog nede. Ligeledes anvendes Blaabær mod Skørbug. Saften anvendes ogsaa undertiden til Farvning af Rødvín. Blaabærbrændevin er en ikke ukendt Drik.

Mosebøllens Saft, der i Modsætning til Blaabærrets er farveløs, saa man ved Nydelsen af denne Frugt ikke bliver blaa om Munden, kan ved overdreven Nydelse hidføre Svimmelhed, derfra stammer det tyske Navn Trunkelbeere.

Tyttebær hører sammen med Melbærris og Mosebølle sikkert til Danmarks tidligste Flora efter Istiden. Dens latinske Tilnavn *vitis idæa* betyder Vinranken fra Ida, et Bjærg paa Kreta; oprindelig skal der med *vitis idæa* været ment Blaabær.

6. Derude i Engene.

Der driver en egen sødmefyldt Duft henover de danske Enge især i Sommertiden, naar Høet ligger i brede Skaar og vejres under Solens Brand eller staar i runde, velformede Stakke og gennemblæses af den lette Vind. Denne Duft har noget af en Trolddomsmagt boende i sig. En underlig, uforklarlig Længsel, en sugende Higen efter at komme „hjem“, kan fylde mangt et Bymenneskes Hjerter, naar det indaander Duften af nyslagent Hø, — for vi er jo alle, uden Undtagelse i dette Land runden af Bondeætten, selv om mangan en til dagligdags vil prøve paa at skjule det. Høets vidunderlige Duft vil hidføre den mærkelige Sygdom: Hjemve.

Selve Engens Charme gik ellers tabt, da Høet blev mejet. Stubbene ser saa døde og kolde ud. Skøn var Engen, da den var „gyldengul af tunge Kabelejer“ med den røde Trævlekrone som Islæt i det gyldne Tæppe, hist og her med hvide Mønstre af Engkarse og snørklede Ornamentter af Gøgeurtens utalte Skarer. Varsomt træder Storcken paa det bløde Tæppe spejdende efter Bytte i det okkergule Vand, der staar i Kvægets aargamle Fodspor.

Skøn er Engen ogsaa, naar Mosekonens Bryg staar som hed og kogende Em over de brede Enge, gennem hvilken Aæn snor sit Sølvbaand i de lyse Nætters halvt uvirkelige Lys. Mangan en Ungmø plukkede Urter i Engen ved Midnatstide til Elskovsdrikkens Bryg.

Anthoxanthum odoratum — Vellugtende Gulaks forekommer almindeligt paa Græsgange og i Enge. Det er i det ydre et meget beskedent lille Græs, men indre Egenskaber har gjort det til en velset og yndet Bestanddel af Græsagrøden. Det indeholder nemlig Stoffet Kumarin i forholdsvís store Mængder, og Gulaks bidrager derfor i væsentlig Grad til Høets Vellugt. Det kaldes derfor i forskellige Egne af Landet Duftgræs og Lugtegræs, Dufthø og Vellugtende Hø. Som sønderjydske Navn kan noteres Messinghveen, vel nok dannet med Henblik paa dets gullige Farvetone.

Briza media — Hjærtegræs eller Bævregræs. Dette er vej nok et af de bedst kendte Græsser, selv Bybefolkningen kender det, og næppe noget andet plukkes i saa udstrakt Grad som dette til Buketter. Dette har sin Grund i Aksenes udprægede, hjertedannede Form, hvilket har gjort det symbolsk som Kærlighedens Græs. Det kaldes da ogsaa ligefrem Kærlighedsgræs, fra Sønderjylland kendes Navnet Perleven (meddelt af Lærer P. A. J. Petersen). En anden Egenskab ved Græsset er ogsaa iøjnefaldende, nemlig denne, at Topgrenene er lange og ret tynde i Forhold til Aksenes Vægt, hvorfor Toppen bævrer ved den mindste Rystelse. Foruden Bævregræs med de sønderjydske Varianter Biffergræs og Bevvergrejs kaldes Briza nu og da Rystegræs og Sittergræs.

Caltha palustris — Eng Kabeleje eller blot Kabeleje. Vi er ikke kommet ret langt ind i Foraaret, førend Kabelejen begynder at røre paa sig, og i Slutningen af April er den gerne begyndt at aabne sine straalende, gule Blomster. Den holder især til paa vaade Enge, paa Kanten af Grøfter og Bække og ved Søbredder imellem Græsvæksten. Man kan glæde sig længe over dens gyldne Pragt, thi dels er Floret ret længevarende og dels ædes den ikke af Kvæget paa Grund af sit Indhold af skarpe Stoffer.

Som alle andre gule Blomster af Ranunkelfamilien betegnes den ofte som Smørblomst. Af andre Navne fra Sønderjylland skal nævnes Majblomm og Kobblomm. Navnet Kabeleje, der ogsaa er kendt i Sønderjylland, varieres Landet over i et Utal af Former, spændende over et vidt Felt fra Kapellan og Kaveliegier til Kuvelejer og Kobbeleie. Navnet kan maaske tydes som Koleger eller Kalveleger, hvor Ordet Leger maa forstaaes som Lilier; kendt er det jo ogsaa, at Ordene Roser og Lilier tit benyttes om Blomster i al Almindelighed, Roser da især om dyrkede, Lilier derimod om vildtvoksende Blomster.

Min Bror.

Af Johannes Reiff.

Paa Flanderns Sletter, i Frankrigs Land,
i Skyttegrave blev han til Mand.

Jeg mindes ham bedst: en lille Dreng
springe som Føllet i Mark og Eng.

Jeg saa ham vokse sig stor og stærk
og følge Trommen til Krigens Værk.

Jeg mødte ham sidst i en belgisk By,
fjernt fra Kuglers og Bombers Bly.

Vi talte om Hjemstavnens Skov og Fjord,
om stille Stuer og om vor Mor.

Vi mindedes alt; saa drog han af Sted
med Hjertet fyldt af sin Barndoms Fred.

Og da jeg ham søgte igen i Vest,
svajed' et Kors i den franske Blæst.

Hans Hjerte stod skaaret i dette Træ,
omsust af Storm og dog i Læ.

Fjernt fra vor Fjord og vor Skov han stred,
blev saa til Støv — og til Evighed.

SAMPLEREN.

Skræmt ihjel. I Kajnæs Kirke stod der engang en Ligkiste og ventede paa at blive sat i Jorden. Om Aftenen havde Præsten fremmede. Der var en Del unge Mennesker med, og saa vilde Præsten læse noget i Biblen for dem, men han havde glemmt den ved Alteret i Kirken. Han bad da en af de unge om at hente den. Han var noget bange ved det, men det turde han ikke sige. Saa skyndte han sig op i Kirken og kom op til Alteret og fik Biblen med. Men da han vendte om og løb ned forbi Kisten, var der et Søm, der greb fat i hans Frakke. Han troede, det var den døde, der greb fat i ham, saa han faldt besvimmel om. Da han ikke kom tilbage, blev de urolige for ham i Præstegaarden. Tilsidst gik et Par Mand med Præsten op i Kirken og fandt ham der. Han var død af Skræk.

C. Ludvigsen, Aabenraa.

En Henrettelse i Flensborg. I Flensborg Havn laa lidt før 1800 et Skib, hvis Besætning bestod af Kaptajnen, dennes Søn, som var Styrmand, og 7 Matroser. Kaptajnen var en haard Mand, han var hæsli ved Folkene og bankede Matroserne. Da Skibet nu var sejlet bort og kom ud paa Havet, slog Matroserne Kaptajnen ihjel. Sønnen — Styrmanden — kastede de over Bord, og da han vilde prøve at komme om Bord igen og klamrede sig til Skibet, huggede de hans Hænder af, saa han maatte drukne.

Anden Styrmand skulde sejle Skibet ind til en fremmed Havn. Han maatte sværge sig fra Gud til æ Troid paa, at han ikke vilde forraade de andre. Men da Skibet kom i Havn, angav han dem alligevel. Matroserne blev fanget og ført til Flensborg, hvor de kort efter blev dømt fra Livet.

Matroserne ombord paa de andre Skibe i Flensborg Havn mente, at Dommen var uretfærdig, og Aftenen før den skulde fuldbyrdes, samlede de alle og prøvede at befri Fangerne. Det mislykkedes, og Dommen skulde fuldbyrdes.

Næste Dag blev Ugerningsmændene saa førte ud til Retterstedet i Hornskrup, hver i en tohjulet Kærre; der var syv Kærre ialt. Da de kørte ud af Flensborg By, var der en gammel Kone, som stod jamrende og saa paa dem og raabte: „Min Søn, min Søn!“ Det var Moderen til en af de dømte.

Paa Retterstedet Vest for Slesvig Landevej blev Dommen fuldbyrdet. De blev alle syv halshuggede, deres Legemer lagt paa Stejle og Hjul og Hovederne sat paa Stager. Paa en ottende Stage sad Hovedet af en henrettet Røver; han havde slaæet en Hvidkaalsmand ihjel. Hans Ansigt vendte i en anden Retning som Matrosernes, der alle vendte i samme Retning. Krop og Hoved blev staaende der hele Sommeren, men allerede tre Dage efter Henrettelsen var Sko og Støvler trukket af dem — det var de farende Svende, som nok havde Brug for Støvlerne.

Men lige i det Øjeblik, da Henrettelsen var sket, var en Stafet kommet ridende i fuld Galop, svingende med et hvidt Flag. Han havde Benaadning for de dømte, men kom altsaa for sent.

Min Fader vogtede Køer ved Retterstedet og har hver Dag maattet se Synet af de henrettede.

Meddelt af Bartelsen, Langbjerg.

Varsel. Dengang, da jeg boede paa Gården, fortæller en gammel Mand fra Gånsager, hørte jeg en Aften et højt Brøl ude i Gaarden. Jeg så efter, om der var et Stykke Kræ løst fremme i Båsen; men det var der ikke, og jeg kunde ikke forstå,

hvor det Brøl var kommen fra. Så mange År efter brændte min Nabos Gård, og den Aften hørte jeg Brølet igen. Det var deres Boll, som var løbet over til os. Så slog det ned i mig, at det jeg havde hørt dengang, det var Forvar.

I Vesterbæk så man for en Snes År siden en lang Række Lys bevægc sig sydfra op mod Rådager. Det var Forvarsef for Lillebanen, der kom nogen Tid efter.

Fra Ulvenes Tid. Sydøst for Gånsager var der et Sted, som de kaldte „æ sønder Grande“; det var paa æ Drøwtvej, der hvor Broen går over Elbæk. Her blev engang i gamle Dage en Kone overfalden af Ulve. Men efter hvad de fortæller, så var hun ikke rådvild; hun rev rask Kjolen af sig og lod Ulvene rive den i Stykker. Selv krøb hun ind under Broen, og der holdt hun æ Pejt ud¹⁾, indtil der kom Folk og reddede hende.

Efter Hans Lund, Gånsager, vel A. Bjerrum.

Holger Danske. På Fjersted Skovvej, Spandet Sogn, går der en Mand uden Hoved Ligeledes tales der om en hovedløs Hest, som i tidligere Tid var til Rædsel for Beboerne, når de færdedes ude ved Nattetid.

Nord for Byen ligger der en langagtig Høj, der hedder Brændbjerg; her ligger Holger Danske begravet. Højen er så lang, fordi Holger Danske var så umanerlig stor.

Efter Mads Vind, Spandet, ved A. Bjerrum.

Brandtræer i Sønderjylland. I „Sønderjydsk Maanedsskrift“s sidste Nr. fortæller August F. Schmidt om Brandtræer i Sønderjylland og angi-

¹⁾ holde Pinen ud. Jfr. Fejlb. jy. Ordb.: peit.

ver de Byer, hvor saadanne forekommer.

Da Arnum ikke er iblandt dem, skal jeg tillade mig at meddele:

„Midt i Arnum By staar der et mægtigt Elmetræ Dets Stamme har en Omkreds af $4\frac{1}{2}$ Meter, og Kronen spænder over et Areal af ca. 200m²

Sagnet fortæller nu, at hele den vestlige Bydel er set i „Forbrand“, men Branden blev saa hensat i dette Træ. Saasnart Træet bliver fældet, vil Branden slippe løs og afbrænde den ovenfor anførte Bydel.

P. L. Clausen.

Daler Kirke. Klokkerne og Prædikestolen i Daler er givet af to Brødre, hvis Ligsten har ligget paa Kirkegaarden. I hvert Hjørne af den var der udhugget et Lig, indsvøbt i en Ble. De Brødre havde tjent en Formue i Amsterdam ved at begrave døde Mennesker, da Pesten var der. De var den Gang Matroser, men rejste saa hjem og købte Peter Laustens Gaard.

Karl Adersøen (D. F. S.)

Stormfloden 1825. Jeg kan huske, at da jeg var Barn, blev der vist mig Mærker i Stængerne i Lavst Højrrings Lade i Sønderbyen. Vandet fra Havet skal engang have staaet saa højt op i Laden. Jeg tror nok at disse Mærker var godt en Alen oven for Gulvet. I 1825, førend Diget blev slaaet ved Snorom, en Kro imellem Daler og Højer, da var Vesterhavet gaaet ind og havde oversvømmet alt Landet der omkring og gik over Chausseen. Vandet stod saa højt op i Stuerne i Kroen, at Vuggen med Barnet i sejlede rundt om i Stuen og baade Borde og Stole med. Beboerne fra Daler maatte sætte sig paa Heste og ride ud og frelse Folkene der. Vandet gik op til Underkanten af Bordskiven.

Karl Adersøen, Lydersholm.

Minder fra Treaarskrigen. Min Fader hed Jens Andresen. Han var født her i Ullerup og blev taget til Soldat 1842. Han blev Artillerist og laa i Rendsborg. I Efteraaret 1845 kom han hjem fra Rendsborg, og saa var han hjemme hos sin Fader 1 Aar. Derpaa tog han om til Ringenæs og tjente hos Sognefogden som Tjenestekart. Der var han, da Krigen brød ud 1848. Da han havde været Artillerist, var han for gammel i Tjenesten og blev ikke indkaldt af Danskerne, men saa kom Slesvigholstenerne, og de gav Ordre til, at alt gammelt dansk Mandskab skulde indkaldes til Tjeneste hos dem. Da han var Sognefogdens Karl, skulde han selvfølgelig ride ud med alle Ordrer, og af den Grund havde han faaet Fripas hos den Højestkommanderende i den slesvigholstenske Arme i den Egn. Men i Stedet for at give dem Ordre til at møde i Rendsborg, aftalte han med dem om at flygte over til Danskerne.

Han og 3 andre aftalte at flygte en bestemt Aften, og Flugten skulde foregaa fra en lille Kratskov ude ved Dalsgaarde. Der laa en Baad, som var optrukket i Landet, og den skulde saa tages og benyttes til Flugten. Men langs med Stranden gik slesvigholstensk Strandvagt, og da de fire Flygtninge kom derned, stod to Skildvagte ved Baaden paa hver sin Side. De skiltes snart og gik hver til sin Side, og da de saa var kommen et Stykke fra Baaden, saa løb min Fader og de andre hen, satte Baaden paa ret Køl og satte den ud i Vandet, og da de kom ud, saa Baaden flød, sprang de op i Baaden paa en Gang. Baaden havde faaet et Stød fremad, saa de flød ud fra Stranden, men saa opdagede de, at der var ingen Aarer i Baaden; dem havde de tyske Skildvagter brændt tillige med alle Tofter i Baaden. Ved den Støj, som Baaden gjorde, da

den gik i Vandet, blev Skildvagterne opmærksomme og raabte dem an, men de svarede ikke, men da Baaden var kommen saa vidt ud, at der var klart Vand mellem Skyggen fra Stranden og Baaden, begyndte de at skyde og skød fire Skud. Blandt de fire Flygtninge var der en Sømand, der opdagede, at der var en Tofte endnu i Stavnen. Den fik han løs og stak en Arm ud og vrikkede Baaden længere ud. Men da Skudene var faldet, blev der raabt fra en dansk Orlogsmand, som laa ved Holnæs, om de vilde have Hjælp — de var saa vant til at se Flygtninge. De raabte, at det vilde de nok, og saa kom en Baad med fire Aarer ved hver Side og tog dem paa Slæb.

Orlogsmanden sætte dem i Land Dagen efter i Sønderborg. De tre kom ind til den danske Arme straks, en meldte sig som frivillig, men Fader, som var for gammel, kunde gaa og fik saa Plads paa en Gaard ude ved Augustenborg. Der var han saa til Vaabenhvilen traf ind i 1848 Saa tog han hjem og var hjemme i Ullerup Vinteren over, men tidlig Foraar 49 maatte han flygte igen og kom over til samme Mand, hvor der foruden ham var 7 Flygtninge fra Sundeved.

Det gik saa hen til den 6te April 49. Da var han i Marken med Hestene, og pludselig steg det op i ham: „Du skal hjem!“ Men han vidste, han kunde ikke komme hjem, den danske Hær laa paa Als, og Tyskerne holdt Dybbøl besat. Alligevel trængte det haardere ind paa ham, og han spændte Hestene fra og drog hjem til Gaarden og fik Lov af Manden at gaa hjem. Manden mente, at det var noget Vrøvl og at han ikke kunde komme hjem, men det kom mere og mere op i Fader, at han skulde hjem.

Han kom saa paa Vej efter Sønderborg til og da han kom halvvejs mellem Sønderborg og Augustenborg,

hørte han, at den danske Hær var gaaet over Sundet to Dage i Forvejen. Da han kom nærmere til Sønderborg, hørte han, de sloges paa Sundevedsiden, men han kunde ikke høre, hvor det var. I Sønderborg vidste de heller ikke Besked om, hvor de sloges. Han kom saa over paa Sundevedsiden. Paa Landevejen efter Aabenraa mødte han den første Ordonans sprængende i fuld Karriere. Han spurgte ham, hvor de sloges, og fik Svar, men Ordonansen var saa langt borte, at han ikke blev klar paa, hvor det var. Han gik saa videre efter Hjemmet til og traf tre Ordonanser, men fik heller intet klart Svar her, da han i Farten ikke kunde opfatte det. Da han kom Halvvejen mellem Sønderborg og Ullerup, kunde han nok omtrent bestemme, at det var i Ullerup, de sloges. Han kom saa forbi Sottrup Kirke og kom til en Gaard, som hed Kasmosdam. I den Gaard havde de danske Forbindingsplads for saarede, og der laa mange saarede udenfor, som var forbundne, og mange, som ikke var forbundne, og mange, som vare døde af deres Saar. Men ud fra Gaarden kom en dansk Infanterist, en Fynbo, som var blevet saaret i det ene Laar og den ene Finger. Jens Andresen spørger ham, hvor de skyder, og han svarede: „Inde i Ullerup By“. Om han kunde følges med Infanteristen derind. Det svarede denne ja paa, men han skulde skynde sig, for han havde travlt. Infanteristen løb, og samtidig med at han løb, ladede han sit Gevær, og Fader spurgte ham, hvad det skulde betyde. Jo, han vilde ind, de havde skudt hans bedste Kammerat og saaret ham selv, og han vilde — saa bandede han — ind og have sig hævnnet.

Da de kom Halvvejen til Ullerup, bøjede Jens Andresen af til højre og vilde bøje ind over Marken til sin Faders Gaard. Det var ind ad

en Grønvej, som gaar fra Landevejen ind til Philipsborg, og i selve denne Grønvej var den haardeste Træfning, men Tyskerne var paa Tilbagemarch, og nu sloges de oppe i Ullerup, som brændte. Det havde Tyskerne gjort for at dække sig bag ved Røgen. I den Grønvej var der mange Blodpøle og Uniformsgenstande og itubrudte Vaaben og Lemmer, og inde i en Mark paa Philipsborg fandt han en stor Bunke langt Haar. Han stod og saa paa det og mente, at det var Manken af en Hest, og tænkte, at der maatte de have været sammen med Sablerne, naar de kunde hugge saadanne Stykker af. Han tog det op, og saa viste det sig at være Hovedskallen af en hannoveransk Frivillig. Han blev daarlign tilpas og smed den med det samme.

Saa gik han videre ind over Marken og kom endelig hjem. Da han kom ind i Gaarden, laa hans Fader og havde faaet det ene Ben ramt af en Granat, der var gaaet ind i Stuen. Hans Kæreste, der var fra Nabogaarden, havde gennem de hannoveranske Soldater faaet at vide, at hendes tilkommende Svigerfader laa og var haardt saaret, og hun ønskede at komme ned og hjælpe Svigermoderen, som var meget svag, med at behandle ham. Men hun kunde ikke komme derned, da de endnu var i fuld Fægtning. Pludselig standsede Geværilden om hendes Fødegaard, og saa troede hun, at hun kunde komme derned. Hun vilde gaa ud af en Bagdør. Men da hun vilde gaa ud, blev hun var, at en lille Eng vest for Gaarden laa fuld af hannoveranske Jægere. Blandt dem var der en, der smed sig ned paa Knæ og lagde an efter Døren, men hun blev det var og smækkede Døren i og sprang til Side, men lige da hun var kommen af Vejen, fløj en Kugle igennem Døren og satte sig fast i den modsatte Væg. Det

var den Anelse, min Fader fik om Morgenen, at baade hans Fader og hans Kæreste var i Livsfare. Hans Fader blev nu ført til Augustenborg, hvor han længe laa syg. Benet blev lidt for kort, og han maatte have en tyk Saal under den ene Støvle. Johan Androsen, Ullerup ved C. Ludvigsen (1906).

Nis Pug. Velsignes Arbejdet, siger man, „Han har en Nis“ eller „han har en Pug hos sig“. — Det sidste Navn kaldes han vel med, fordi han er saa lille. For en Del Aar siden døde en gammel Mand i Elstrup, der stod sig meget godt, skønt han kun havde et lille Sted, især havde han meget Held med Bier; det kom af, at han havde en lille Pug hos sig, hvilken han altid trakterede med Pandekager. Den fløj ud hver Dag og bragte mange Ting tilbage med sig. Paa Gammelgaard hos Hans Petersens har man altid haft et særdeles Held med at slaa Smør, men Grunden dertil skulde ligge i, at de havde en Pug i Huset.

Optegnet 1857 af Pastor C. Knudsen, Lysholm.

Hekseri. I Kastrup var der for mange Aar siden en gammel Kone, der fik Skyld for, at hun kunde gøre ondt. — Dengang var der Brændevinsbrænderi i Vesterkroen; engang var der noget i Vejen med Brænderiet, og det mente de jo også, denne Kone var Skyld i. Så drager de til Vilslev til den kloge Mand der for at få et Råd. Han siger så til dem, at når de kom hjem og så godt efter i Apparaterne, så vilde de finde noget der, som lignede Barneskidt; og det var det, som voldte, at de ikke kunde virke. Det eneste, der var at gøre, var at hente Jord fra Gram Kirkegård at skure Sagerne i. Det gjorde de så, og efter hvad de sagde, så hjalp det også.

Det fortælles også, at når sådan en gammel Kone har været inde i et Hus for at hexe, så skal man kaste Æg eller også en Gløde bag- efter hende, når hun går ud igen. Så mister hendes Trolddomskunster deres Kraft.

Ved A. Bjerrum.

Fra Øster Højst. Langs ad æ Smejgar — den gik fra Smedien og østerad, hen til Gryn møllen, som nu er forsvunden — løb æ Hæl'. Det var et Dyr; når den løb, sagde det klik, klik, akkurat som en Hestesko, der var løs. Når den kom hen til Gryn møllen, så forsvandt den ind i et Vognskur, som laa der dengang.

I gamle Dage havde de en Star- rekong' i Byen. Når han fik fat på en Tigger, førte han ham vesten ud af Byen, indtil han kom forbi en Pæl, der stod i Nærheden af Vittegård, og som de kaldte æ Bej- mandspæl. Her fik Tiggeren Lov til at gå. Om den Pæl fortalte de, at når den lugtede nybagt Brød, så vendte den sig. De gamle gik altid langt udenom, når de havde nybagt Brød med til Marks, for at Pælen ikke skulde vende sig.

Ved Skovbovad sad der en sort Pudel på Broen om Natten Kl. 2. Efter Andr. Hanson, Ø. Højst, ved A. Bjerrum

Præsten i Rådager. 1875 døde gamle Jens Beier i Gånsager, da var han 96 År. Ham skulde du have kendt, for jeg skal love for, han kunde fortælle, Spøgelseshistorier og alt muligt, imellem så uhyg- geligt, at Hårene rejste sig på ens Hoved. Han havde været Avlskarl ved Præsten i Rådager, men hvad den Præst hed, det kan jeg ikke huske. Se, da var der en farlig

Spektakel på en Mark lige norden Skærbæk. Skærbæk Præst kunde ikke selv klare det, og så skikkede de Bud til Rådager Præst. Så en Aften kommer Præsten ud og kalder på Avlskarlen, han skulde spænde for Vognen. De kører ud af Går- den, og da de så kommer ud på Vejen, spørger Karlen, hvilken Vej de skal. „Lad bare Hestene løbe“, siger Præsten, det var alt det Svar, han fik. Så kører de til, bælle mørkt var det, og de kørte snart. Der gik nogen Tid, så rejser Præsten sig i Vognen og siger, at nu skal han holde. Det var ude midt på en Mark. Præsten står af og siger: „Du må ikke køre, før jeg kommer og siger: „Kør så i Guds Navn!“ Dermed forsvandt han. Lidt efter kom der en og klatrede op i Vognen og sagde: „Kør så!“ Men Karlen blev holdende. Det gentog sig to Gange. Endelig kom Præsten og sagde: „Kør så i Guds Navn!“ Så først kørte Karlen hjemad igen; da de havde kørt et lille Stykke, var der klart Måneskin. — Hvad Præ- sten havde foretaget sig i Mellemtiden, må du ikke spørge mig om, for det ved jeg ikke.

Efter Hans Lnned, Gånsager, ved A. Bjerrum.

Om Rømø har jeg i Vodder Sogn hørt følgende Sagn: Der har jo engang været et Dige fra Fast- landet over til Rømø. Men så var der en dansk Prins, der var forlovet med en engelsk Prinsesse, og den Forlovelse lod han gå overstyr. For at hævne sig ødelagde Prinses- sen derpå Diget, og der har aldrig været noget siden. Så det er hen- des Skyld, at de nu skal have den Bøvl med Skibe og Skidt for at komme derud. Hun skulde have haft noget i hendes bare Røw.

Ved A. Bjerrum

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Et Eksempplar af

Vahl og Hatt: Jorden og Menne-
skelivet 1-4. heftet

sælges til betydelig nedsat Pris,
da første Bind er opskaaet.

Hans Beck's Boghandel
Tønder.

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

**Baron Ludvig Hølbergs Jordbeskrivelse
med Landkort i 3 original Læderbind.**

II. Del fra 1761, III. Del fra 1763, IV. Del fra 1774, samt I.
Del uden Bind og Titelblad (kun delvis)

og I. og II. Bind A af Traps Danmark 1858 i Læderbind, brugt;
og Holger Drachmanns samlede Værker i 10 Bogskabsbind fuld-
stændig ubrugt sælges for højeste Bud, (ogsaa særskilt).

Enne Madsen Gantzel, Bredebro.